

SAKSBEHANDLER
Eline Ova Sveen
Bård Langvandslien

VÅR REF.
25/02515-2

DERES REF.

VÅR DATO
02.09.2025

DERES DATO

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Allstad AS
Postboks 535 Sentrum
0105 OSLO

Hedrum prestegård - Avgjørelse av klage på avslag på vedtak om avslag på dispensasjon for montering av elektroniske dørlåser

Vi viser til deres klage 2. april 2025. Klagen gjelder Vestfold fylkeskommunes avslag på søknad om dispensasjon etter kulturminneloven § 15 a, for montering av Nimly dørlåser på hoveddøren og sekundærdøren på den fredete Hedrum prestegård.

Vestfold fylkeskommune opprettholdt sitt vedtak og oversendte klagen til Riksantikvaren i brev 12. juni 2025. Klagen ble sendt innen klagefristen og behandles. Fristen for å gi merknader til oversendelsen har gått ut. Vi vurderer at saken er tilstrekkelig opplyst.

Konklusjon

Riksantikvaren har vurdert alle sider av saken og kommet til at Vestfold fylkeskommunes vedtak omgjøres. Klagen tas til følge.

Bakgrunn for saken

Den 19.12.24, søkte dere om dispensasjon etter kulturminneloven § 15 a for montering av elektronisk dørlås av typen Nimly Code på dører på:

- Hof Prestebolig
- Stokke Prestebolig
- Tjølling Prestebolig
- Hedrum Prestebolig
- Lardal Prestebolig
- Brunlanes Prestebolig
- Brunlanes Forpakterbolig.

Begrunnelsen for søknaden er et ønske om at bygningene skal brukes til samfunnsnyttige formål og at bygningsmassen skal være i kontinuerlig bruk. Et elektronisk låsesystem vil effektivisere administrasjonen av nødvendige tilganger til bygningen, gi en bedre kontroll over hvem som har tilgang og unngå at det er flere fysiske nøkler i omløp. Et elektronisk låssystem vil også gi en mer profesjonell nøkkeladministrasjon ved at «nøkler» kan tildeles digitalt via en app. Målet er mindre ressursbruk, økt sikkerhet, større fleksibilitet og langt bedre bærekraft og oversikt over tilganger til boligene. Elektronisk nøkkelssystem fører til at det ikke blir nødvendig å gjennomføre reiser for å gi tilgang til bygningen, noe som er i tråd med målet deres om bærekraft. I søknaden redegjør dere også for valget av leverandør av låsesystemet.

Vestfold fylkeskommune avslo søknaden om dispensasjon for montering av Nimly dørlåser på hoveddøren og sekundærdøren på Hedrum prestegård i vedtak datert 14.03.2025.

Avslaget var begrunnet med at den valgte dørlåsen ikke i tilstrekkelig grad bevarer presteboligen i tråd med fredningen. De vurderte at det er mulig å løse tiltaket på alternative måter som ikke vil komme i like stor konflikt med formålet med fredningen. Fylkeskommunen tok ikke stilling til vilkåret om at det må foreligge et særlig tilfelle for å gi dispensasjon etter § 15 a.

Innholdet i klagen

Klagen gjelder avslaget på dispensasjon for sekundærdøren.

Det blir påpekt at sekundærdøren er av nyere dato og at vrideren ikke er original. Dermed vil ikke tiltaket føre til tap av autentisitet. Dere ser ikke at fredningsformålet er å ta vare på nyere bygningsselementer.

Dere ber om forståelse for behovet for å ha en leverandør og ett produkt for å kunne håndtere dette rasjonelt i driftsfasen framover.

Fylkeskommunens vurdering av klagen

Fylkeskommunen viser til følgende:

- Hedrum prestegård er et markant kulturminne som dokumenterer og forteller en viktig del av felles historie.
- Hoveddøren er en fløyddør, antakelig original med tre speil i hver dør, der den midterste er minst og den over og under er like høye. Det er usikkert når dørvrideren er fra.
- Sekundærdøren er av nyere dato med kraftige speil og helfransk belistning.
- Tiltaket vurderes som et vesentlig inngrep i kulturminnet på bakgrunn av følgende:

- Utformingen på nytt låssystem utfordrer det helhetlige arkitektoniske uttrykket som fredningen skal ivareta.
- Uttrykket og utseende på inngangspartiet blir særlig svekket ved montering av nytt låssystem. Den nye kassen markerer seg med en helt annen tidsepoke enn det fredningen omfatter og vil svekke helhetsinntrykket.
- Det vil være mulig å løse tiltaket på andre måter som ikke vil komme i like stor konflikt med formålet med fredningen.
- Fredningen omfatter nyere bygningsdeler. Endringer på disse kan bare gjøres dersom vilkårene for å gi dispensasjon er til stede. Endringer som viderefører dagens løsninger og inntrykk, eller innebærer tilbakeføring til et mer opprinnelig historisk utseende, vil normalt kunne godkjennes. Tiltak som gir en dårligere tilpasning og fjerner seg fra det opprinnelige uttrykket, anses som et vesentlig inngrep.
- Allstad eier mange prestegårder med ulik utforming og fredning. Det må gjøres en konkret vurdering av tiltak for den enkelte prestegård.
- Det vises til Riksantikvarens redegjørelse for prinsipper for dispensasjon i klageavgjørelsen fra Riksantikvaren om Etne prestegård:
- Her fremgår det at låsesystem av omsøkt type ikke bør godkjennes på hoveddører, herunder også nyere dører, som er svært eksponert i fasaden. Riksantikvaren er ifølge fylkeskommunen ikke like tydelig på om vurderingen av eksponering i fasade skal gjelde tilsvarende for sekundærdører. Fylkesdirektøren vurderer imidlertid at sekundærdøren til hovedbygningen på Hedrum prestegård har en så eksponert plassering i fasaden, at nytt låssystem kan forringe opplevelsen av anlegget som helhet sett fra adkomsten til anlegget.

Saken ble lagt fram for behandling i Hovedutvalget for inkludering, idrett og kultur 3. juni 2025. Utvalget opprettholdt avslaget og saken ble oversendt til Riksantikvaren for avgjørelse.

Riksantikvarens vurdering

Riksantikvaren skal prøve om fylkeskommunens vedtak er basert på riktig bruk av dispensasjonsbestemmelsen og om saksbehandlingen er korrekt. Selv om det foreligger saksbehandlingsfeil, er vedtaket likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket inn på vedtakets innhold, jf. forvaltningsloven § 41. Riksantikvaren kan også prøve fylkeskommunens skjønnsutøvelse.

En fredning tar alltid utgangspunkt i hvordan fredningsobjektet var på fredningstidspunktet. Formålet med fredningen, omfanget og bestemmelsene definerer hva og hvilke deler av objektet som har nasjonal kulturminneverdi.

Kulturminneloven § 15 a åpner for at det kan gis dispensasjon fra fredningsbestemmelsene. Det stilles to vilkår, som begge må være oppfylt for at dispensasjon kan gis. Tiltaket kan ikke medføre et *vesentlig inngrep*, og det må foreligge *særlige tilfelle*.

Bestemmelsen er en *kan*-bestemmelse. Dette innebærer at en søknad om dispensasjon kan avslås selv om begge vilkårene er oppfylt, dersom behovet for å beskytte det fredete kulturmiljøet vurderes å gå foran søkers behov eller samfunnsmessige behov som tilsier at dispensasjon skal gis.

Vesentlig inngrep

Hva som er et vesentlig inngrep, vil bero på et faglig skjønn, og må vurderes konkret. Kulturminnemyndighetene skal foreta en helhetlig vurdering av inngrepets art og størrelse sett opp mot kulturminnets art, størrelse og kulturhistoriske og arkitektoniske verdier. Formålet med fredningen og fredningsbestemmelsene har stor betydning for vesentlighetsspørsmålet.

Mindre endringer som hver for seg ikke synes å være vesentlige, kan samlet sett – og over tid – innebære vesentlige inngrep. Gjentatte mindre inngrep kan til slutt føre til at tålegrensen er nådd for hva som kan aksepteres uten å overstige terskelen for vesentlige inngrep. I et kulturmiljø må tiltaket ses opp mot hvilken innvirkning det har på miljøet som helhet.

Allstad AS eier flere preste- og bispeboliger spredt rundt i hele Norge, og ønsker å montere elektroniske dørlåser på flere av bygningene.

Riksantikvaren er enig med Vestfold fylkeskommune i at dørhåndtak og nøkkelhull er sentrale deler av den antikvariske helheten i fasadene. På flere bygninger vil slike låser være svært fremtredende og innebære en vesentlig forringelse av kulturminnet, fordi de fremstår som fremmedelementer med en moderne utforming som ikke er tilpasset bygningens arkitektur. I mange tilfeller vil også de eksisterende låsene og klinkene ha høy kunstnerisk, håndverksmessig og historisk verdi. I andre tilfeller kan imidlertid utskiftning av låser ha mindre, eller ingen negativ innvirkning på bygningens visuelle kvaliteter. Det vil derfor være nødvendig å gjennomføre en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Relevante momenter i vurderingen vil være dørenes alder og autentisitet, og hvor eksponert de er i fasaden.

På originale dører, eller gamle dører med høy arkitektonisk eller kulturhistorisk verdi, vil montering av elektroniske dørlåser i de fleste tilfeller utgjøre et vesentlig inngrep som det ikke kan gis dispensasjon til. Dette skyldes at elektroniske dørlåser vil være svært fremtredende på denne typen dører, og være i sterk kontrast til dør og inngangsparti. Det samme gjelder nyere hoveddører med en eksponert plassering i fasaden. Som

hovedregel, vil det ikke kunne gis dispensasjon for utskifting av dørlås, med klinker og beslag i slike tilfeller.

På nyere hoveddører som ikke er særlig eksponert, eller andre sekundære dører, for eksempel kjøkkendører, vil det i flere tilfeller være mulig å gi dispensasjon fra fredningen til å montere elektronisk dørlås. I tilfeller hvor dispensasjon blir gitt, skal låsen primært være i et materiale eller farge som er mest mulig samsvar lik bygningenes tradisjon, i de fleste tilfeller vil sort antas å være et brukbart alternativ.

Særlige tilfelle

I tilfeller hvor det omsøkte tiltaket regnes for å være et vesentlig inngrep i kulturminnet, er det ikke nødvendig å vurdere hvorvidt det foreligger et særlig tilfelle.

Som særlige tilfelle trekker forarbeidene til kulturminneloven frem tiltak som er nødvendige av hensyn til formålet med den enkelte fredningen, tiltak av vesentlig samfunnsmessig betydning og andre helt spesielle tilfeller. Tiltak som er nødvendige av hensyn til formålet med fredningen, kan for eksempel være brannsikring, reparasjoner og restaurering. Tiltak som er av vesentlig samfunnsmessig betydning, kan for eksempel være miljøhensyn, universell utforming og krav til helse, miljø og sikkerhet, som er pålagt gjennom andre lovverk.

I de fleste tilfeller, vil ikke forenkling av administrative prosedyrer alene oppfylle vilkåret om særlig tilfelle. Riksantikvaren er likevel opptatt av at kulturminner skal vedlikeholdes og brukes. I så måte kan elektroniske dørlåser som kan styres digitalt, være tiltak som støtter opp om formålet med fredningen og som bedrer sikkerheten for bygget ved å forhindre at uvedkommende får tilgang til fysiske nøkler. I dette tilfellet, vektlegger Riksantikvaren at Allstad har ansvaret for en stor portefølje av fredete bygninger. Et elektronisk system vil gi en bedre oversikt over hvem som til enhver tid har tilgang til bygningene, og gjøre det mulig å trekke tilbake tilgangene når leieforhold avsluttes eller vedlikeholdsarbeid og liknende er utført.

Til saken

Sekundærdøren er av nyere dato. Eksisterende vrider og lås er også av nyere dato. Døren har en typisk sveitserstildetaljering med fransk belistning mellom ramtre og fyllinger. Døren er godt tilpasset, men uten vesentlig kulturhistorisk verdi.

Billedmaterialet i søknaden viser ikke dørens plassering på bygningen. Riksantikvaren har vurdert annet tilgjengelig billedmateriale og legger til grunn at den aktuelle døren sitter i den mindre sidefløyen, som vi antar er en kjøkkeninngang, og ikke på inngangen mot gårdstunet.

Sidedøren har en mindre eksponert plassering i fasaden enn de to hoveddørene. Montering av Nimly dørlås vurderes ikke å innebære et vesentlig visuelt inngrep i den helhetlige fasaden og er heller ikke et irreversibelt inngrep i en original eller verdifull dør. Det gis tillatelse til å montere omsøkt dørlås på sidedøren.

Avgjørelse

Riksantikvaren har vurdert alle sider av saken og kommet til at Vestfold fylkeskommunes vedtak omgjøres. Klagen tas til følge. Det tillates å installere elektronisk dørlås på sekundærdøren/sidedøren på Hedrum prestegård.

Denne avgjørelse er endelig og kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd.

Dere kan kreve dekning av nødvendige kostnader

Klagen deres har delvis ført frem. Det betyr at dere har krav på å få dekket vesentlige kostnader som har vært nødvendige for å få endret vedtaket, jf. forvaltningsloven § 36. Fristen for å kreve kostnadene dekket er 3 uker fra dere har mottatt dette brevet fra oss.

Nødvendige kostnader må dokumenteres med kopier av fakturaer. Vi understreker at det også må dokumenteres at kostnadene har vært vesentlige og nødvendige for å fremme klagen.

Vennlig hilsen

Kaare Stang
seksjonssjef

Eline Ova Sveen
fagdirektør

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Kopi til: Vestfold fylkeskommune, Postboks 1213 Trudvang, 3105 TØNSBERG